

Розділ 3. Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення

УДК 37.037

Борис Долинський, Божеана Буховець, Галина Дишель

Перспективи розробки програми фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса)

Постановка проблеми та її значення. Відомо, що одним з найбільш важких різновидів негармонійного розвитку, що призводить до соціальної депривації, а іноді й інвалідності, є порушення мовлення різного генезу. Найбільш сприятливий сенситивний період для засвоєння різноманітних видів рухової діяльності для дітей є молодший шкільний вік. Саме тоді в дітей реалізується процес пристосування організму до систематичних занять фізичними вправами. Цей процес сприяє формуванню навичок здорового способу життя, що могли сформуватися на високому рівні в дошкільному віці. Відомо, що в молодшому шкільному віці розвивається відчуття рухової дії. Також покращується зоровий і тактильний контроль, під час виконання спрямованих рухів удосконалюється координація рухів [5].

Особливу увагу сучасні науковці приділяють саме проблемі організації процесу фізичного виховання дітей цього віку з порушеннями мовлення. Відомо, що в дітей із порушеннями мовлення здебільшого трапляються й рухові розлади різного ступеня прояву, а саме порушення координації рухів та дрібної моторики, що негативно впливають не лише на психофізичний стан школярів у подальшому, а й на засвоєння ними освітньої програми у подальшому [3; 5].

Процес фізичного виховання в дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення має свої відмінні характеристики. Побудова процесу фізичного виховання дітей цієї нозологічної групи значно відрізняється від проведення урочних і позаурочних занять, порівняно з практично здоровими однолітками [1].

Зважаючи на актуальність зазначеної проблеми, в останні роки в Україні реалізують низку ініціатив, щодо дослідження реалізації процесу фізичного виховання цієї групи дітей. Сам процес фізичного виховання приховує в собі значні інтеграційні можливості.

Потрібно зазначити, що розроблено та апробовано значну кількість програм фізичного виховання дітей із мовленнєвими порушеннями в умовах дошкільних навчальних закладів. Натомість у літературних джерелах майже відсутня інформація, щодо реалізації процесу фізичного виховання дітей із порушеннями мовлення в загальноосвітніх школах, як в умовах масових класів, так і в інклюзивних [8].

Можемо припустити, що це явище пов'язано з тим, що діти з важкими мовленнєвими порушеннями, навчаються в спеціальних освітніх закладах. А їхні мовленнєві порушення прийнято вважати вторинним дефектом відповідно до фундаментальної теорії Л. С. Виготського. Що ж стосується дітей, котрі мають порушення мовлення та навчаються в інклюзивних класах або масових, то інформація, що стосується реалізації процесу фізичного виховання, майже відсутня [4].

Також на сьогодні отримано невелику кількість інформації щодо дослідження стану здоров'я цієї нозологічної групи перед утіленням процесу фізичного виховання. Отже, відсутні дані щодо діагностики стану рухової функції дітей із мовленнєвими порушеннями, що ускладнює процес реалізації фізичного виховання. Відсутність діагностичного поля рухової функції цього контингенту також пояснює проблему в здійсненні самого процесу фізичного виховання.

Найбільш достовірної інформації про стан рухової функції цього контингенту, а саме про розвиток їхніх моторних умінь і навичок, неможливо сприймати без визначення й оцінювання просторової організації її тіла, наприклад біогеометричного профілю постави, опорно-ресорних властивостей стопи, вертикальної стійкості тіла для дослідження стану опорно-рухового апарату дітей.

Важливо те, що проблема симбіозу розвитку або корекції рухових дій, фізичних якостей дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення в Україні вивчена недостатньо. Тобто відсутні як концептуальні так і технологічні підходи до розв'язання цієї проблеми [4].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Аналіз спеціальної науково-методичної літератури з обраної теми дослідження засвідчив, що багатьма вченими доведено ефективність корекційно-профілактичних занять під час навчально-виховного процесу, якщо застосовується цілеспрямований вплив на основну нозологію та супутні захворювання й відхилення параметрів рухової функції [2].

Нераціональне використання засобів фізичного виховання, що зумовлено відсутністю дослідження рухової функції дітей з мовленнєвими порушеннями, для реалізації процесу фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку не лише не здійснює ефективний корекційно-оздоровчий вплив на організм дитини, але й може вплинути на прогресування основної нозології та, як внаслідок, – погіршення стану здоров'я загалом [6].

Отже, дослідження процесу фізичного виховання в молодших школярів із порушеннями мовлення є актуальною темою.

Роботу виконано відповідно до теми ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського» на 2019–2023 рр. «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту до професійної діяльності з різними групами населення» (номер державної реєстрації 0119U002020).

Мета дослідження – проаналізувати дані спеціальної науково-методичної літератури та визначити проблемне поле в реалізації процесу фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.

Завдання дослідження – узагальнити дані спеціальної науково-методичної літератури й практичного досвіду з особливостей організації процесу фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Методи дослідження – аналіз даних спеціальної науково-методичної літератури та практичний досвід фахівців у галузі фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Саме за період навчання в школі діти засвоюють не тільки основні теоретичні знання, а й удосконалюють власні рухові дії за рахунок застосування засобів фізичного виховання. Шкільна програма уроку фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку складається з легкої атлетики, елементів гімнастики, лижної підготовки, спортивних та рухливих ігор, що сприяють усебічному гармонійному розвитку школярів з урахуванням порушення мовлення [3].

У шкільній програмі передбачено додаткові заняття для корекції рухових порушень, до яких прийнято відносити лоритміку, рекреативні заняття різної спрямованості, а також адаптивний спорт [9]. У процесі фізичного виховання реалізуються загальні (розвиток, навчання, виховання) та спеціальні завдання. Ці завдання збігаються з освітніми завданнями здорових дітей і відображені в програмних нормативних документах [2].

Спеціальні завдання першочергово мають корекційну, компенсаторну, профілактичну та відновлювальну направленість. Вважаємо, що для реалізації корекційної направленості фізичного виховання дітей із порушеннями мовлення потрібно дотримуватися таких положень, що враховують відомості про фізичний, соматичний і психічний стан учнів, а саме: вік та стать, результати медичних оглядів, вихідний рівень фізичного розвитку, стан опорно-рухового апарату і його порушень, здатність дитини до орієнтації в просторі, можливості сприйняття навчального матеріалу, стан нервової системи та ін. [8].

Однак у сучасних наукових дослідженнях даних щодо діагностики рухової функції цього контингенту майже не відображено. Це явище й пояснює відсутність сучасних програм фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення [6].

Найчастіше фахівці розглядають фізичне виховання дітей різних нозологічних груп як один із важливих напрямів корекційно-педагогічної роботи та пропонують надати урокам фізичної культури необхідної спрямованості [5]. Реалізація таких рекомендацій може відбуватися лише в умовах відокремлення школярів із порушеннями мовлення. Однак сучасні науковці ще не приділяли увагу розробкам методик диференціації рухових розладів дітей молодшого шкільного віку з моторними порушеннями.

У сучасних вітчизняних наукових літературних джерелах є поодинокі рекомендації щодо практичної організації процесу фізичного виховання дітей із порушеннями мовлення в умовах інклюзивних класів. Однак акцентовано увагу на тому, що діти з порушеннями мовлення на уроках

фізичної культури мають виконувати корекційні фізичні вправи з урахуванням їхньої нозології, особливу увагу приділяють дихальним вправам та логоритміці. Компетенції школярів в умовах інклюзивної освіти формуються на різному дидактичному матеріалі, підібраному для кожного учня індивідуально [5].

Деякі науковці визначають певну суперечливість цієї позиції, що визначає певні переваги застосування процесу фізичного виховання в гетерогенних групах, тобто в тих, де займаються лише діти з мовленнєвими порушеннями [2].

Науковці відзначають, що діяльність таких гетерогенних груп має лише формальні ознаки. Часто практичні рекомендації щодо застосування інклюзивного фізичного виховання в гетерогенних групах не мають відповідної специфіки щодо її реалізації. Однак вони містять загальні правила та властиві для ефективного виконання певних оздоровчих завдань усіх школярів: уникнення перевтоми, відповідність приміщення для фізичного вправління встановленим санітарно-гігієнічним нормам, забезпечення лікарсько-педагогічного контролю, поступове підвищення навантаження в процесі фізичного виховання та ін. [3].

Деякі науковці зазначають необхідність реалізації процесу фізичного виховання саме в гетерогенних групах. У такому випадку відбувається інтеграція навчального матеріалу загальноосвітніх і спеціальних програм таким чином, щоб на одному уроці фізичного виховання діти з різним станом психофізичного розвитку вивчали близьку за змістом тему, але відповідно до індивідуальних особливостей дитини [7].

Саме така прогресивна пропозиція не має практичної й деталізованої реалізації, що обґрунтовує причину її практичної необхідності, тобто відсутність спеціальних адаптованих програм.

Науковці виділяють проблему реалізацію процесу фізичного виховання дітей із порушеннями мовлення й наголошують на необхідності розробки програми з урахуванням оцінки рухової функції та інтересів цього контингенту [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Процес фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями є цілеспрямованим і систематичним та потребує не лише заздалегіть продуманих, обґрунтованих і послідовних спеціальних педагогічних дій, а й оцінки стану рухової функції [5].

Однак перед науковцями постає проблема не тільки організації процесу фізичного виховання для дітей цієї нозологічної групи через відсутність розроблених програм. Можна припустити, що відсутність програм фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення зумовлено достатнім дослідженням оцінки рухової функції цього контингенту.

Перспективи подальших досліджень – розробка програми фізичного виховання для дітей із порушеннями мовлення з урахуванням стану рухової функції досліджуваних.

Джерела та література

1. Боднар І. Р. Специфічні принципи інтегративного фізичного виховання школярів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: зб. наук. праць. 2015. № 1 (29). С. 5–9.
2. Гаврилова Н. С. Система корекції порушень фонетичного боку мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. Вип. 27. С. 37–44.
3. Гучетль А. А., Артеменко С. Г. Коррекционно-оздоровительное направление в системе физического воспитания детей старшего дошкольного возраста. *Современные проблемы науки и образования*. 2019. № 2. С. 16–20.
4. Костик С. А. Особливості логопедичної роботи при формуванні звуковимови в дітей з аномаліями зубощелепної системи. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 4(48). С. 79–83.
5. Кураев Г. А. Взаимосвязь развития тонкой моторики кисти и высших технических функций ребенка. *Валеология*. 2001. № 4. С. 31–34.
6. Омельченко І. О. Дидактичне забезпечення фізичного виховання школярів у гетерогенних групах в умовах інклюзивної освіти. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2018. № (1). С. 91–94.
7. Силаева О. А. Принципы проектирования инклюзивного физкультурно-образовательной среды дошкольного образовательного учреждения. *Modern Research of Social Problems*. 2014. № 4 (36). С. 11–16.
8. Чернігівська С. Проблема інклюзивної освіти студентів-інвалідів (у контексті їх реабілітації). *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. № 1. С. 245–249.

References

1. Bondar, I. (2015). Spetsyfichni pryntsypy intehratyvnoho fizychnoho vykhovannya shkolyariv [Specific principles of integrative physical education of schoolchildren]. *Fizychnе vykhovannya, sport i kultura zdorovya u*

- suchasnomu suspilstvi* [Physical education, sports and health culture in modern society], 1 (29), 5–9 (in Ukrainian).
- Havrylova, N. (2014). Systema korektsiyi porushen fonetychnoho boku movlennya [System of correction of disorders of the phonetic side of speech]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 19: Korektsiyna pedahohika ta spetsialna psykholohiya* [Scientific journal of M. P. Drahomanov National Pedagogical University. Series 19: Correctional pedagogy and special psychology], 27, 37–44 (in Ukrainian).
 - Guchetl, A., & Artemenko, S. (2019). Korrektsionno-ozdorovitelnoye napravleniye v sisteme fizicheskogo vospitaniya detey starshego doskolnogo vozrasta [Correctional and health-improving direction in the system of physical education of children of senior preschool age]. *Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya* [Modern problems of science and education], 2, 16–20 (in Russian).
 - Kostyk, S. (2014). Osoblyvosti lohopedychnoyi roboty pry formuvanni zvukovymovy v ditey z anomaliiamy zuboshchelepnoyi systemy [Features of speech therapy work in the formation of pronunciation in children with abnormalities of the dental system]. *Tavriyskyi visnyk osvity* [Tavriysk Bulletin of Education], 4(48), 79–83 (in Ukrainian).
 - Kuraev, G. (2001). Vzaimosvyaz razvitiya tonkoy motoriki kisti i vysshikh tekhnicheskikh funktsiy rebenka [The relationship between the development of fine motor skills of the hand and the higher technical functions of a child]. *Valeologiya* [Valeology], 4, 31–34 (in Russian).
 - Omelchenko, I. (2018). Dydaktychne zabezpechennya fizychnoho vykhovannya shkolnyariv u heterohennykh hrupakh v umovakh inklyuzyvnoyi osvity [Didactic support of physical education of schoolchildren in heterogeneous groups in the conditions of inclusive education]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohiy Universytetu «Ukrayina»* [Collection of scientific works of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University «Ukraine»], 1, 91–94 (in Ukrainian).
 - Silaeva, O. (2014). Printsipy proyektirovaniya inklyuzivnogo fizkulturno-obrazovatelnoy sredy doskolnogo obrazovatelnoho ucherezhdenniya [Principles of designing an inclusive physical culture and educational environment of a preschool educational institution]. *Modern Research of Social Problems*, 4 (36), 11–16 (in Russian).
 - Chernihivska, S. (2017). Problema inklyuzyvnoyi osvity studentiv-invalidiv (u konteksti yikh reabilitatsiyi) [The problem of inclusive education of students with disabilities (in the context of their rehabilitation)]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovyu* [Sports Bulletin of Prydniprovyu], 1, 245–249 (in Russian).

Анотації

У статті представлено проблему реалізації процесу фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення. Аналіз наукових досліджень свідчить про високу ефективність реалізації процесу фізичного виховання для дітей цієї нозологічної групи

Незважаючи на те, що процес фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення є цілеспрямованим і систематичним, він потребує заздалегідь продуманих і послідовних спеціальних педагогічних дій та оцінки стану рухової функції досліджуваного контингенту [5].

Через відсутність розроблених програм фізичного виховання дітей цієї нозологічної групи перед науковцями постає проблема організації цього процесу. Можливо припустити, що відсутність програм фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення зумовлена недостатнім дослідженням оцінки рухової функції цього контингенту та відсутністю діагностичного підґрунтя в цілому.

Перспективи подальших досліджень подягають у розробці програми фізичного виховання для дітей із порушеннями мовлення з урахуванням стану рухової функції досліджуваних.

Ключові слова: діти з порушеннями мовлення, фізичне виховання, нозологічна група, рухова функція.

Борис Долинский, Божена Буховец, Галина Дишель. Перспективы разработки программы физического воспитания детей младшего школьного возраста с нарушениями речи. В статье представлена проблема реализации процесса физического воспитания детей младшего школьного возраста с нарушениями речи. Анализ научных исследований свидетельствует о высокой эффективности реализации процесса физического воспитания для детей данной нозологической группы

Несмотря на то, что процесс физического воспитания детей младшего школьного возраста с нарушениями речи является целенаправленным и систематическим, он требует заранее продуманных и последовательных специальных педагогических действий и оценки состояния двигательной функции исследуемого контингента [5].

Из-за отсутствия разработанных программ физического воспитания детей данной нозологической группы перед учеными возникает проблема организации данного процесса. Можно предположить, что отсутствие программ физического воспитания детей младшего школьного возраста с нарушениями речи обусловлено недостаточным исследованием оценки двигательной функции данного контингента и отсутствием диагностической почвы в целом.

Перспективы дальнейших исследований заключаются в разработке программы физического воспитания для детей с нарушениями речи с учетом состояния двигательной функции испытуемых.

Ключевые слова: дети с нарушениями речи, физическое воспитание, нозологическая группа, двигательная функция.

Borys Dolynskiy, Bozhena Bukhovets, Galina Duchel. Prospects for the Development of a Physical Education Program for Primary School Children with Speech Disorders. The article presents the problem of realization of the process of physical education of children of primary school age with speech disorders. The analysis of scientific researches testifies to high efficiency of realization of the process of physical education for children of the given nosological group.

Despite the fact that the process of physical education of primary school children with speech disorders is purposeful and systematic, it requires well-thought-out and consistent special pedagogical actions and assessment of the motor function of the studied contingent [5].

Due to the lack of developed programs of physical education of children of this nosological group, scientists face the problem of organizing this process. It is possible to assume that the lack of physical education programs for children of primary school age with speech disorders is due to insufficient research to assess the motor function of this contingent and the lack of diagnostic basis in general.

Prospects for further research are in the development of a program of physical education for children with speech disorders, taking into account the state of motor function of the subjects.

Key words: children with speech disorders, physical education, nosological group, motor function.

УДК: 796-055.2+331.483.4

Анна Гакман, Лариса Балацька

Вплив фітнес-занять на психофізіологічний стан жінок зрілого віку

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)

Постановка наукової проблеми та її значення. Загальноприйнятою є усталена думка про все більш важливу роль жінок у всіх сферах функціонування українського суспільства, включаючи її політичну, виробничу, освітню, природно-демографічну й репродуктивну складові частини (Брикуля Л., 2001; Харечко І., 2017; Fallatah B., Seok-Pyo H., Alsaleh B., 2019). При цьому частка жінок у віковому діапазоні 35–45 років становить не лише значну частину жіночого контингенту населення України, а й важливу соціальну групу, ефективно розв'язуючи численні проблеми в різних галузях життєдіяльності як суспільства загалом, так і в окремо взятих сім'ях, які є його фундаментальною основою (Андреєва О., 2014; Гакман А., Мосейчук Ю., Медведь А., Мужичок В., 2017; Goncharova N., Kashuba V., Tkachova A., Khabinets T., Kostiuhenko O., Rumonenko M., 2020). Водночас результати численних наукових досліджень свідчать про суттєві недоліки у фізичному стані цієї вікової категорії жінок і передусім у рівні фізичної підготовленості (Митчик О., 2010; Гакман А., Балацька Л., Лясота Т., 2016; Конакова, О., 2017). Аналіз наукових робіт та педагогічних досліджень дав підставу виявити, що стан здоров'я жінок другого зрілого віку залежить від багатьох чинників, серед яких велике значення надається способу життя й систематичних занять фізичними вправами [7]. Нині серед оздоровчо-рекреаційної рухової активності досить розповсюджені фітнес-заняття серед осіб різного віку й статі [2, 4].

Отже, аналіз змісту оздоровчо-рекреаційної діяльності жінок другого зрілого віку засвідчив суперечності між соціальною потребою рівня фізичної підготовленості жінок 35–45 років і відсутністю науково обґрунтованих рекомендацій щодо застосування з цією метою фітнес програм та особливостей мотивації до систематичних занять. Виявлене протиріччя дає підставу сформулювати проблему дослідження, яка полягає в необхідності вдосконалення методики фізичної підготовки осіб 35–45 років із використанням різних видів фітнесу на основі врахування мотиваційних пріоритетів жінок. Також відомо, що позитивна мотивація до занять фізичними вправами є потужним фактором, що сприяє посиленню зацікавленості жінок до різних видів рухової активності й підвищення рівня фізичної підготовленості.

Специфіки фітнес-програм стосується чимало досліджень провідних науковців України та світу. Так, науково-методичні аспекти, що детермінують рекреаційно-оздоровчу активність осіб різного віку, досліджувала О. Андреєва [1–2]; мотиваційні пріоритети оздоровчо-рекреаційної рухової активності висвітлювали у своїх працях А. Гакман, Ю. Мосейчук, А. Медведь, В. Мужичок [4]; В. Кашуба,